

नाटकको बारेमा

प्राचीन ग्रीसेली नाटककार सोफोक्लिजद्वारा इशापूर्व ४४९ ताका 'थेविजका नाटकहरू' अन्तर्गत लेखिएको नाटक 'एन्टीगोनी'लाई संसारप्रसिद्ध दुःखान्त नाटकहरू मध्येको एक अनुपम उदाहरण मानिन्छ। राजा इडिपसको शासनकालमा थेविज राज्यको भाग्य कस्तो थियो भनेर वर्णन गर्दै सोफोक्लिजले लेखेका नाटकहरू 'थेवन नाटक घराना'मा पर्छन्। यस घरानाका तीन नाटकहरूमध्येको एक, नाटक एन्टीगोनीले नागरिक अवज्ञा, मानवीय निष्ठा र विवेकको बारेमा बयान गर्दछ। सोही घरानाका अन्य दुई नाटकहरू भन्दा अगाडि लेखिएको भएतापनि क्रम अनुसार थेवन नाटकको अन्तिममा यो नाटक पर्छ। 'इडिपस द किङ्ग' र 'इडिपस इन कोलोनस'को कथा सकिएपछि नाटक एन्टीगोनीको कथा अगाडि बढ्छ।

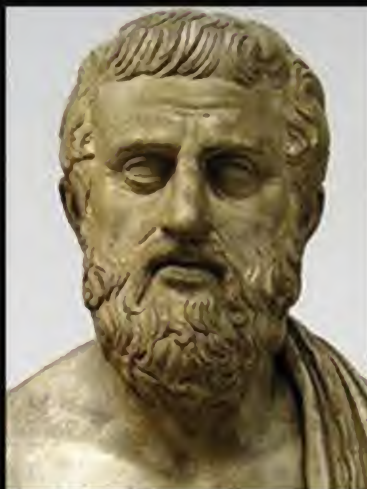
इडिपसका दुई छोराहरू एटियोक्लिज र पोलिनिससले सत्ताप्राप्तीका लागि एकआपसमा गरेको युद्ध र त्यसको समाप्तीसँगै नाटक एन्टीगोनीको घटनाक्रम शुरू हुन्छ। इडिपसले सत्ता छाड्ने बेलामा आफ्ना दुवै भाई छोरालाई मिलेर राज्य चलाउनु भनेर छाडेपनि एटियोक्लिजले पोलिनिससलाई सत्ता सञ्चालनको साथी बनाउन नचाहेपछि शुरू भएको यो युद्धमा अन्ततः दुवै दाजुभाईले ज्यान गुमाउँछन्। यसपछि राजा बनेका इडिपसका साला तथा मामा क्रियोनले एटियोक्लिज र पोलिनिससको लाशहरूसित बेग्लाबेग्लै व्यवहार गर्ने निर्णय गर्छन्। एटियोक्लिज देशका लागि लड्दालड्दै मरेको हुनाले उसलाई राजकीय सम्मानसहित अन्त्येष्टी गर्ने तर पोलिनिससले देशद्रोह गरेको हुनाले उसको लाशलाई कुनै संस्कार नगरी त्यत्तिकै कुहिन छाडिदिने घोषणा उनले गर्छन्। यस्तो क्रूर घोषणाको विरुद्धमा एटियोक्लिज र पोलिनिससकी दुईमध्येकी एक बहिनी एन्टीगोनीले अवज्ञाको प्रतिघोषणा गरेसँगै कथाले नाटकीय रूप लिन्छ।

मण्डला थिएटर नेपालले आफ्ना दर्शकहरूका लागि भनेर एन्टीगोनीलाई नेपालीमा मञ्चन गर्दैछ। अनुवादित नाटकहरूलाई प्रायः रूपान्तरण गरेर गर्ने गरिएको भएतापनि यो नाटक नेपाली रूपान्तरण होइन बरु भावानुवादसहितको सीधा ब्याख्या हो। ड्युडले फिट्स र रोबर्ट फिजराल्डको अंग्रेजी संस्करणमा आधारित भएर यसलाई नेपालीमा अनुवाद गरिएको हो।

नाटककारको बारेमा

प्राचीन ग्रीसेली नाटकहरूको कुरा गर्दा तीनजना नाटककारहरूले लेखेका नाटक भेटाइन्छन्। उनै तीन नाटककारमध्येका एक हुन् सोफोक्लिज। उनी एसिसलसभन्दा पछिका र युरिपाइड्सभन्दा अघिका नाटककार मानिन्छन्। सोफोक्लिजले आफ्नो जीवनकालमा ९२० वटा नाटक लेखेतापनि ७ वटा नाटक मात्रै पूर्ण अस्तित्वमा छन्। प्राचीन ग्रीसको राजधानी एथेन्समा हरेक वर्ष चाडपर्वका अवसरमा गरिने नाट्य उत्सवमा सवैभन्दा बढी बिजेता बन्ने नाटककार सोफोक्लिजले ३० पटक सहभागी हुँदा ९८ पटक प्रथम पुरस्कार जितेका थिए भने बाँकीमा पनि दोश्रोभन्दा तल हुनुपरेन। उनका पूर्ववर्ती नाटककार एस्सेलिसले उक्त प्रतियोगितामा ९४ पटक जितेका थिए, कहिलेकाहिँ त सोफोक्लिजले उनलाई पनि जित्ने गर्थे। युरिपाइड्सले जम्मा ५ पटक यो प्रतियोगिता जिते।

सोफोक्लिजलाई ग्रीसेली नाटकमा चरित्र विकासका लागि बढी सम्झीइन्छ। कोरसमार्फत कथा भनीने प्राचीन नाटकहरूको सूत्रमा थपथाप गर्दै उनले अतिरिक्त चरित्रको निर्माण गरेका थिए जसलाई उनका अग्रज नाटककार एसिसलसले पनि आफ्नो अन्तिम कालतिर पछ्याएको पाइन्छ। पश्चिमेली साहित्यका प्रसिद्ध विचारक अरस्तुले आफ्नो पुस्तक 'पोयटिक्स'मा सोफोक्लिजका नाटकहरूको दृष्टान्त दिँदै उनलाई 'महान दुःखान्त नाटककार' भनेका छन्।

मण्डलावाणी

हामी प्रयोग गरीरहेका छौं। मण्डला नाटकघर नाम गरेको एउटा प्रयोगशाला हामीले खोलेका छौं जहाँ हामी विभिन्न प्रयोगहरू गर्दैछौं। हाम्रा कथावस्तु र समयलाई घेलेर समाजका ठूलोठुला क्यानभासहरू माथि हामी रंग चलाउँदैछौं। हामी जीवनका पाटाहरू बुन्दैछौं। कथाहरू बदलिन्छन्, पात्रहरू बदलिन्छन्, समय बदलिन्छ तरपनि हामी समयलाई कैद गर्छौं नाटकमा। कवि लेखकहरूले पनि आफ्ना कथामा, उपन्यासमा, कवितामा समय कैद गर्ने गर्छन्। आज त्यस्तै एउटा समयको साथी बन्ने जमर्को गर्दैछ नाटक एन्टीगोनी।

नाटक एन्टीगोनी ग्रीसका प्रसिद्ध लेखक सोफोक्लिजले लेखेका हुन्। उनको नाटकमा दुःखान्तले विशेष महत्त्व राख्दछ। त्यही भएर होला सोफोक्लिजको इडिपस र एन्टीगोनी संसारभर विशेष रुचाइएको नाटकमा गनिन्छन्। केहि वर्ष अगाडि गुरुकुलमा इडिपस नाटक हेर्ने मौका पाएका थियौं अब पालो एन्टीगोनीको। आशा छ- यो नाटक सवैलाई मन पर्ने छ।

-सृजना अधिकारी

निर्देशकीय

सोचेर ल्याउँदा, धेरैजसो समय मलाई रंगमञ्चले घिसारेको रहेछ। अनि कुनै समय मैले पनि यसलाई घिसारेको रहेछु। यो क्रममा अधिकांशतः समय म रल्लीरहेको हुँदोरहेछु, मनचिन्ते जस्तै भएर। यस्तो बेला मलाई मण्डलाका साथीहरूले घच्च्याउँदा रहेछन् अनि म नाटक तयारी प्रक्रियामा जुट्दोरहेछु। आज आएर निर्देशकीय लेख्न बस्दै गर्दा पो बल्ल महशुस भयो। किनभने, यो पटक पनि दुरुस्तै त्यस्तै भएको छ।

म कता कता बरालिइरहेका बेला शंकर तिवारीजीले हिन्दीबाट अनुवाद गरिएको पुरानो हस्तलिखित पाण्डुलिपी ल्याएर दिनुभयो। प्रदिपले हतार-हतार टाइप गरे। कोलकाता निवासी रंगकर्मी दाजु विक्रम परियारले कुनै समय आफैँ खेल्नु भनेर अनुवाद गर्नुभएको पाण्डुलिपीमा मूलपाठका केही कुराहरू छुटेका रहेछन्। टाइप गरीसकेर पढ्न बस्दा त्यसलाई अझै राम्रो बनाउन सकिन्छ भन्ने भयो। अंग्रेजी भर्सनको पटकथा खोजेर अनुवादको काम फेरि शुरू गरियो। त्यसमा सोमले नेतृत्व लिए। समय धेरै थिएन। प्रदिपले निर्देशनमा सघाउँछु भने, बिकाशले मञ्चको जिम्मा लिए। सिर्जना, बिजय, उमेशलगायतले जस्तोसुकै, जत्रोसुकै भूमिका खेल्ने भए। यसरी धेरैजना मानिसहरूले आफूले जिम्मा लिँदै मलाई समेत जिम्मेवार बनाए। यसरी जिम्मेवारी बहन गर्न पाएकोमा म खुशी छु। दया, नबिना, सर्मिला र सपनाले व्यवस्थापकीय पक्षबाट प्रेरणा मात्र नदिएको भएपनि यो सम्भव हुने थिएन।

आदिम कालखण्डमा लेखिएको ग्रीसेली नाटकले उठाएको गम्भिर विषय, भावना, जीवन र विचारहरू धेरै ठाउँमा हाम्रा जस्ता लाग्छन्। सायद त्यसैले हामीलाई यो नाटक मञ्चन गर्न प्रेरित गरेको हो। भनिसकियो -छोटो समयमा यो नाटक तयार पार्नु सामान्य कुरो थिएन। तर चुनौती मोल्न बानी परिसकेको हाम्रो पुरै समूह यसमा होमियो। कतै परम्परागत त कतै प्रयोगात्मक तरिका अपनाउँदै यो नाटक तयार पारेका छौं।

लेखक, अनुवादकहरू, मण्डलाका सबै सदस्यहरू र नाटक तयारीमा सघाउनु हुने सबै प्रति आभारी छु। नाटकघरसम्म आएर नाटक हेरिदिनुहुन र आफ्नो प्रतिक्रिया जनाइदिनुहुन आदरणीय दर्शकहरूसँग आग्रह गर्दछु।

-राजन खतिवडा

हामी आभारी छौं

सुनील पोखरेल, अनुप बराल, विप्लव प्रतीक, कुमार नगरकोटी, उपेन्द्र सुब्बा, शंकर तिवारी, सुनील लिम्बू, छविरमण सिलवाल, कला अनुरागी, उत्सव बुढाथोकी, सारदा अधिकारी, सरिता गिरी र साम्ना इन्टरटेन्मेन्ट